

УДК 811.163.42'276'276.2

СЛЕНГ ТА ІНШІ СОЦІАЛЬНІ ДІАЛЕКТИ У ПРАЦЯХ ХОРВАТСЬКИХ ЛІНГВІСТІВ

Ірина Николів

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
irynanykoliv@yahoo.com*

У статті розглянуто погляди деяких хорватських мовознавців на «сленг» та на інші соціальні діалекти, такі як «арго» та «жаргон». На матеріалі словників різних типів автор аналізує зміст хорватських відповідників «шатра», «шатковачкі», які позначають ненормативне мовлення. Розкрито причини виникнення та вживання сленгу.

Ключові слова: сленг, арго, жаргон, «шатра», ненормативне мовлення, соціальні діалекти.

Із розвитком людства, змінами в політичному та суспільному житті, демократизацією суспільства, свободою слова, поширенням інформаційних технологій спостерігаємо значне проникнення соціальних діалектів у розмовну мову. Сьогодні сленг набув поширення майже в усіх сферах людського життя. Його використовують особи різних вікових категорій та професій. Тому мовознавці дедалі активніше цікавляться ненормативним мовленням як лінгвістичним явищем, воно стає об'єктом дослідження психологів та соціологів. В українському мовознавстві соціальні діалекти досліджували Л. Ставицька, О. Горбач, Л. Масенко, серед хорватських мовознавців – Т. Сабляк, В. Анич, Б. Клаіч, Ю. Шоне. Окрім науковців, соціальними діалектами цікавляться і звичайні мовці, які використовують у повсякденному спілкуванні не лише літературне мовлення.

У лінгвістиці зміст поняття «сленг» викликає дискусії [1: 12]. З огляду на це мета нашої статті – розглянути підходи хорватських та українських мовознавців до цієї категорії; завдання – систематизувати і порівняти визначення терміна «сленг» у різних джерелах.

У мовознавстві досі існує різнобій термінів на позначення ненормативного мовлення, тому що «терміни перетинаються, розкривають одне й те саме поняття з різних поглядів, включають один одного, іноді метонімічно та метафорично переносячи один на інший» [2: 60]. Серед термінів, які вживають, найпоширеніші назви – «арго», «жаргон» та «сленг».

Проблема в тому, що значення термінів важко розмежувати між собою. Кожен з лінгвістів висловлює та обстоює власну думку. Подекуди ці міркування суперечливі, тому проблема розмежування значень цих термінів досі актуальна. Окрім «арго», «жаргону» та «сленгу», існують інші назви, які окреслюють ненормативне мовлення. Наприклад, термін «кент», характерний для англійського мовознавства, трапляється і в працях дослідників інших країн, зокрема серед хорватських.

Хорватська лінгвістика використовує ще один термін на позначення нестандартної лексики – «шатковачкі» (*šatrovački*), або «шатра» (*šatra*). Назва утворена від слова *šator*, що в перекладі на українську мову означає *шатро* (*намет*). Хорватський

дослідник Т. Сабляк пише, що спочатку такий тип мовлення був характерний для ромів, які проживали в наметах, саме з цим автор і пов'язує виникнення терміна [3].

Укладачі Хорватського енциклопедичного словника трактують «шатровачкі» як «мову (говірку), якою розмовляють роми...», хоча у визначенні термінів «арго», «жаргон» та «сленг» відповідник «шатровачкі» наведено як синонім до кожного з них. У словнику є такі тлумачення цих термінів: «Сленг – мовлення закритих соціальних середовищ, яке розуміє лише одна група мовців; «нижчий» мовний варіант у межах однієї мови, у якому значення слів відрізняються від загальноприйнятих семантичних значень; шатровачкі, жаргон, арго». «Арго – особливий тип мови визначеної соціальної групи; шатровачкі, жаргон, сленг». Жаргон – 1) мовлення ширшого соціального прошарку, яке характеризується виразами, значеннями та синтагмами, які не належать до мовного стандарту і норми; 2) мовлення вужчого професійного середовища; мова певної професії, яка розвинулася спонтанно, незалежно від офіційної термінології галузі, особлива через те, що словам, взятим з розмовної мови, присвоюються нові значення, які часто є незрозумілими за межами цієї професії; 3) *перен.* будь-яке малозрозуміле і неправильне мовлення» [4]. Як видно, автори словника вважають ці терміни синонімами, але докладніше пояснюють зміст саме поняття «жаргон».

Диференційне значення термінів і Б. Клаіч, автор словника іншомовних слів. У його тлумаченні, «сленг» – це «мова окремих груп людей (за професіями чи інтересами), яку розуміють лише вони, використовуючи звичайні і всім зрозумілі слова, але надаючи їм переносного значення». У статті про жаргон він лише зазначає: «те, що й арго; *порівн.* сленг, кент, шатра» [5]. Б. Клаіч продовжує синонімічний ряд і додає до нього ще термін «кент». Цей термін не фіксує «Хорватський енциклопедичний словник» та «Словник хорватської мови» В. Анича. До того ж В. Анич у своєму словнику говорить лише про жаргон та «шатру» і не пояснює термінів «сленг» та «арго» [6].

У «Словнику хорватської мови» за редакцією Ю. Шоне: «Арго – мовлення однієї соціальної групи, якого не розуміють інші групи; сленг, шатра, жаргон. Сленг – мова соціального шару в межах мови, яка характеризується тим, що слова отримують відмінні значення від тих, які вони мають у мові; шатра. Шатровачкі – особлива мова декласованих соціальних груп; сленг, арго. Жаргон – мовлення вужчої соціальної групи, що відрізняється від літературної мови чи місцевої говірки; арго» [7]. Отже, хорватські лексикографічні джерела ілюструють відсутність єдиного розуміння значень термінів на позначення ненормативних типів мовлення. Виникає думка, що, можливо, ці терміни не варто розмежовувати, оскільки вони – синоніми. Якщо так, то постають нові запитання: «Чи потрібні хорватському мовознавству чотири терміни на позначення того самого поняття?», «Чи їх можна вважати повними синонімами, чи лише частковими?», «Який із термінів вживають частіше і чому?».

Розглянуті терміни одержали різні дефініції і в українських дослідників.

У спробах розмежувати терміни на позначення соціальних діалектів підтримуємо міркування В. Балабіна, який стверджує, що «слід розрізняти «термінологічне» та «не термінологічне» визначення понять арго – жаргон – сленг. За не термінологічним визначенням всі ці терміни – синоніми» [1: 36]. У нашому випадку до цього синонімічного ряду додаємо ще «шатровачкі». Погоджуємося з думкою вченого і стосовно того, що ці поняття можна сприймати у широкому та вузькому розумінні. Щодо першого підходу, то кожен з термінів «арго», «жаргон», «сленг», «шатровачкі» позначає ненормативне мовлення певних соціальних

чи об'єднаних певними інтересами груп. У вужчому значенні – «це лексико-фразеологічні одиниці, що обслуговують дані типи мовлення» [1: 36]. Подібну думку висловлює й український жаргонолог Л. Ставицька, наголошуючи, що: «...у розширеному вживанні «жаргон» адекватний не тільки «сленгу», а й також терміноряду «загальний жаргон» – «жаргонізована лексика» – «жаргонна лексика» – «жаргонізована розмовна мова» та ін.» [8: 40].

Отже, розглянемо «вужче», або «термінологічне» значення цих термінів. Оскільки існує три терміни, то між ними мусить бути і певна відмінність. Очевидно, не випадково відповідниками найчастіше постають у такій послідовності: арго – жаргон – сленг. Тож у процесі пошуку відмінностей між ними легше знайти різницю між арго та сленгом, адже між ними є так звана «перехідна ланка», жаргон. Складніше обґрунтувати відмінності між парами арго – жаргон та жаргон – сленг, межі між якими розмиті і навіть досить умовні. Ще більше запитань виникає під час розгляду структури жаргону та сленгу. Ми на них не акцентуємо, тому що у розмежуванні значень термінів «арго», «жаргон», «сленг» поділяємо думку Л. Ставицької про те, що одна з основних відмінностей між цими соціальними діалектами полягає в ступені відкритості лексики [8]. Арго – найзакритіша лексична підсистема, її лексика «служить не стільки для викладання, скільки для приховування фактів», «найбільш характерним для арго є організація за принципом антимови, незрозумілої для необізнаних» [1]. Жаргон, перебуваючи між арго та сленгом, є напіввідкритою лексичною підсистемою. Сленг – майже відкрита лексична підсистема, «до свого складу сленг інкорпорує арго, групові та інші соціальні жаргонізми, не кодифіковану розмовну мову, вульгаризми, неологізми, чужомовні запозичення, територіальні діалектизми» [8: 42].

Щодо хорватського терміна «шатровачкі», то, як ми вже зазначили вище, автори словників уважають його синонімом до термінів «арго», «жаргон» та «сленг». Оскільки ми шукаємо відмінності між цими термінами, спробуємо визначити, якому з них є найближчим термін «шатровачкі». Т. Сабляк у передмові до свого словника наводить терміни, які використовують на позначення неформального мовлення в різних країнах, і зазначає, що в хорватській лінгвістиці є термін «шатровачкі». Учений диференціює терміни «жаргон» та «шатровачкі» і зауважує, що жаргон є ширшим поняттям та охоплює поняття «шатровачкі». Отже, «шатровачкі» – це та частина лексики жаргону, яка відповідає мовленню молодіжних субкультур та угруповань [3]. Якщо жаргон вміщує лексику «шатри», то в певних випадках можемо вживати ці терміни як синоніми. Проте автор наводить приклади, коли ті самі лексеми мають різні значення, залежно від того, вжиті вони в жаргоні чи в «шатрі». Тож чи правомірно уважати «шатровачкі» синонімом до «арго»? Арго найчастіше пов'язують із декласованими соціальними групами, чого не можемо сказати про «шатровачкі». Т. Сабляк указує на певні особливості «шатри» та на способи її утворення, які, на нашу думку, властиві також жаргону. Як бачимо, суперечностей досить багато. Переглядаючи праці хорватських дослідників, присвячені соціальним діалектам, натрапляємо на поєднання цих термінів. В. Водинелич називає свою статтю «Шатровачкі жаргон» (*Šatrovački žargon*), таку ж назву має і стаття В. Комнленовича. Р. Ухлик опублікував статтю «Циганізми у шатровачкому арго та подібних говірках» (*Ciganizmi u šatrovački šatrovačkom argou i u sličnim govorima*). Отже, проблема розмежування «шатри» та інших соціальних діалектів є для лінгвіста складною та цікавою водночас, і, звісно, потребує розгляду в окремому дослідженні.

Читаючи праці хорватських дослідників, присвячені соціальним діалектам, доходимо висновку, що найчастіше терміни «арго», «жаргон», «сленг», «шатровачкі» вживають в широкому значенні, тобто як синоніми. Автори не вдаються до роздумів про їх розмежування через складність цієї проблеми або не вважають за потрібне їх розмежувати.

Термін «сленг» мовознавці найчастіше пов'язують з мовленням молоді, хоча часто трапляється номінація «молодіжний жаргон». На нашу думку, саме молодь найчастіше використовує у своєму спілкуванні сленгові слова. Вона завжди прагне у чомусь вирізнитися й відрізнитися від старшого покоління, а одним з найпростіших способів досягти цих відмінностей є мова. Сленг – це постійна мовна творчість, в основі якої лежить принцип мовної гри. Нерідко саме комічний, ігровий ефект є головним у сленговому тексті. Щоб бути цікавим співрозмовником, молоді важливо не тільки, *що вона скаже*, але й *як вона це скаже*.

Молодіжний сленг – надзвичайно динамічна лексична підсистема. Лексика сленгу поповнюється, змінюється, переосмислюється, але основні поняття та реалії, на позначення яких існують жаргонні відповідники, є відносно сталими. Молодь, як вікова група, має певні свої орієнтири, уподобання, своє світобачення. «Жаргонні висловлювання відбивають атмосферу життя студентів, їхні запити, смаки, звички, закони» [9: 67]. Тому на позначення певних предметів та явищ, які для молоді є важливими, вона знаходить свою лексику, ближчу до неї. Причиною виникнення та вживання такої лексики є «бажання бути дотепним, вразити новизною висловлювання, бажання показати свою зневагу або байдужість до предмета висловлювання, пом'якшити або навпаки посилити неприємне враження від переданого повідомлення, бажання уникнути заялжених або пишномовних виразів, прагнення до більш фамільярного тону» [10: 121]. Вживання сленгу – «це свідомий процес, спрямований на те, щоб зробити виклад матеріалу жвавішим, наочнішим, емоційнішим, наближеним до ситуації невимушеного спілкування» [11: 18]. Н. Ю. Панова вважає, що «поява ненормативної лексики в мовленні студентів і учнів – це психологічний феномен соціальних чинників і механізмів, серед яких одним з найважливіших є твердження серед однолітків, у референтній групі прояв дотепності, бажання творчості. Використання жаргонної лексики дуже популярне і, до певної міри, дуже зручне. Тоді величезні мовленнєві конструкції можуть бути замінені жаргонними висловлюваннями, зміст сказаного буде цілком зрозумілим і, можливо, навіть мати більше експресивне забарвлення» [9: 67].

Часто мовознавці ставлять питання про «забруднення» мови сленгізмами та іншими соціальними діалектами. Ми підтримуємо думку Е. М. Береговської про те, що «поки молодіжний сленг використовується молодими людьми, коли вони спілкуються між собою у невимушеній, неформальній обстановці, ніякого «забруднення» не відбувається. Це стосується і мови художньої літератури: коли сленгізми входять у неї як елементи мовної маски персонажа, це не викликає жодного протесту, якщо робиться тактовно і естетично вмотивовано» [12: 41]. Завдання лінгвіста полягає не в боротьбі з мовою, а в її дослідженні, це стосується і її ненормативних елементів, одним з яких є сленг.

Отже, сленг, як лінгвістичне явище, привертає увагу багатьох лінгвістів, хоча в мовознавстві немає чіткого розмежування між ним та іншими соціальними діалектами. Розглянувши визначення сленгу, а також пов'язаних з ним понять

(арго, жаргону, «шатровачки»), ми спробували відокремити його від інших типів ненормативного мовлення, основну відмінність між якими вбачаємо у ступені відкритості або закритості лексичної підсистеми. Сленг, як один з типів соціальних діалектів, пов'язують переважно з мовленням молоді, оскільки саме молодь найчастіше використовує і творить його.

Перспективу дослідження цього питання вбачаємо у вивченні категорій на позначення ненормативного мовлення в інших соціолінгвістичних довідниках.

1. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : монографія / В. В. Балабін. – К. : Логос, 2002. – 313 с.
2. Керпатенко Ю. В. Комп'ютерний інтержаргон в умовах глобалізації / Ю. В. Керпатенко // Науковий часопис університету імені М. П. Драгоманова. – 2009. – Вип. 3. – С. 59–63.
3. Sabljak T. Rječnik hrvatkoga žargona / T. Sabljak. – Zagreb : V.B.Z., 2001. – 376 s.
4. Jojić L., Matasović R., Anić V. Hrvatski enciklopedijski rječnik / L. Jojić, R. Matasović, V. Anić. – Zagreb : EPH : Novi Liber, 2002. – 1583 s.
5. Klaić B. Rječnik stranih riječi / B. Klaić. – Zagreb : Nakladni zavod MH, 2004. – 1456 s.
6. Anić V. Rječnik hrvatskoga jezika / V. Anić. – Zagreb : Novi Liber, 2006. – 1882 s.
7. Šonje J. Rječnik hrvatskoga jezika / J. Šonje. – Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga, 2000. – 1450 s.
8. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг : соціальна диференціація української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.
9. Панова Р. Ю. Психологічні функції ненормативних мовленнєвих конструктивів у комунікативній поведінці студентської і учнівської молоді / Р. Ю. Панова. – Донецьк, 2008. – 167 с.
10. Соловьева Т. А. К проблеме слэнга / Т. А. Соловьева // Ученые записки Ивановского государственного педагогического института. – 1961. – Т. 27. – С. 109–127.
11. Букалов А. С. Общий сленг и городское просторечие: проблема дифференциации / А. С. Букалов // Русская филология. – Харьков, 2009. – № 1. – С. 18–20.
12. Береговская Э. М. Молодежный сленг: формирование и функционирование / Э. М. Береговская // Вопросы языкознания. – 1996. – № 3. – С. 32–41.

SLANG AND OTHER SOCIAL DIALECTS IN THE WORKS OF CROATIAN LINGUISTS

Iryna Nykoliv

*Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine
irypanykoliv@yahoo.com*

The article focuses on the views of some Croatian linguists on 'slang' and other social dialects, such as 'argot' and 'jargon'. On the basis of dictionaries of various types the author explores the content of Croatian counterparts 'shatra' and 'shatkovachki' denoting non-standard language. The reasons for slang origin and usage are disclosed.

Key words: slang, argot, jargon, 'shatra', non-standard language, social dialects.

**СЛЕНГ И ДРУГИЕ СОЦИАЛЬНЫЕ ДИАЛЕКТЫ
В РАБОТАХ ХОРВАТСКИХ ЛИНГВИСТОВ**

Ірина Ныколив

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина
irynanukoliv@yahoo.com*

В статье рассмотрены взгляды некоторых хорватских языковедов на «сленг» и на иные социальные диалекты, такие как «арго» и «жаргон». На материале словарей разных типов автор рассматривает содержание хорватских соответствий «шатра», «шатковачки», которые обозначают ненормативную речь. Раскрыты причины возникновения и употребления сленга.

Ключевые слова: сленг, арго, жаргон, «шатра», ненормативная речь, социальные диалекты.

Стаття надійшла до редколегії 25.06.2010

Прийнята до друку 17.09.2010